

Seminární práce do předmětu

Veřejná ekonomie

Téma: Reforma důchodového systému

Vypracovala: Martina Rystonovská
Datum prezentace: 7. 12. 2004

1. Úvod	3
2. Důchodový systém a reformy.....	4
2. 2. Dělení důchodového systému	4
2. 3. Nutnost reformy.....	5
2. 4. Tým expertů	6
2. 5. Představy o budoucím systému důchodů	6
3. Samotná reforma.....	8
3. 1. Je nějaké řešení?	8
3. 2. Sociální dávky versus výše důchodu	8
3. 3. Solidarita?	9
3. 4. Jak to vypadá jinde.....	10
3. 5. Jak jsme na tom my.....	10
3. 6. Třípilířový systém	11
4. Závěr	12
5. Použitá Literatura:	13

1. Úvod

Jednou z příčin současných problémů s veřejnými rozpočty je nefunkčnost důchodového systému. Každodenně jsme svědky diskusí, které o navrhované důchodové reformě vedou vláda, politické strany, poslanci, senátoři, přední ekonomové a analytici. Důchodový systém jako takový je nedílnou součástí veřejných financí a národní ekonomiky. Je to systém dlouhodobý, který se vyznačuje vysokou mírou setrvačnosti, a proto by měl reagovat na měnící se ekonomické a sociální podmínky. Dle mého názoru nelze provést jeho reformu jako jednorázový akt, který najednou odstraní veškeré nedostatky.

Je třeba znát odpovědi na otázky jako, je nutná u důchodového systému mezigenerační či příjmová solidarita? Budou opravdu stačit finanční prostředky tvořené dnešními i těmi budoucími pracujícími? Musíme znovu a znovu zvyšovat hranici pro odchod do důchodu? Mají naši dnešní senioři-důchodci dostatečné příjmy na pokrytí svých trvale se zvyšujících životních nákladů a budou je mít i budoucí senioři, anebo na tom budou ještě hůře než ti dnešní?

Toto jsou otazníky, které naše republika řeší a které také bude muset v dohledné době plně vyřešit. Ale už dnes je jisté, že důchodová reforma ovlivní celou společnost a bude se týkat každého z nás.

2. Důchodový systém a reformy

Skoro každá země má nějaký důchodový systém, do kterého a z kterého se přesouvají finance. O důležitosti důchodového systému jistě nikdo nepochybuje. Vezme-li si člověk příjmu svého života, nejprve do systému přispívá, aby pak ve stáří (důchodu) měl k dispozici finanční prostředky potřebné k životu.

2. 2. Dělení důchodového systému

V současné době se u nás důchodový systém dělí na dva hlavní okruhy – tzv. „pilíře“. První pilíř je tzv. **povinný** a tvoří jej základní důchodové pojištění, které je stanoveno na 26 % příspěvkovou sazbu. K tomuto číslu se ještě vrátíme. A Druhý pilíř tvoří tzv. **dobrovolný**. Tento druhý pilíř známe spíše pod pojmy důchodové (penzijní) připojištění.

Platné údaje pro rok 2002 říkají, že u nás pobírá důchod 2,577 mil. lidí, z nichž 1,91 mil. je v důchodovém věku a 0,66 mil. jsou lidé do 60 let. Ve starobním důchodu je 1,895 mil. občanů, 0,543 mil. je v invalidním důchodu, 70 tisíc důchodců pobírá jen vdovecký/vdovský důchod a 54 tisíc dětí pobírá sirotčí důchod.

Tabulka č. 1: Důchodové výdaje ze státního rozpočtu (rok 2002)

Druh důchodu	Výdaje ze státního rozpočtu
Starobní důchod	151 mld. Kč
Plný invalidní důchod	30 mld. Kč
Částečný invalidní důchod	8 mld. Kč
Vdovský	17 mld. Kč
Vdovecký	1,3 mld. Kč
Sirotčí důchod	2,5 mld. Kč
Celkové výdaje	209 mld. Kč

zdroj: www.cssz.cz

V minulém roce přibylo 154 tisíc nových důchodců, zatím co se ročně narodí jen 92 tisíc dětí. Stárnutí obyvatelstva je jedním ze stěžejních důvodů, proč je nutné k reformě přikročit. I kdybychom hledali příčiny, nedokázali bychom je jak v krátkém, tak i dlouhém období vyřešit. Jedná se o trendovou záležitost nejen u nás, ale i v celé Evropě a dokonce tento problém bude tížit vyspělé země a většina rozvojových ekonomik. [Reforma]

2. 3. Nutnost reformy

Nejvýznamnějším problémem, se kterým se bude muset nejen česká společnost v následujících letech vypořádat, je stárnutí populace. Co to vlastně je? Pojem stárnutí populace by se dal charakterizovat rostoucím podílem osob ve vyšších věkových skupinách v závislosti na prodlužující se střední délce života (dané poklesem úmrtnosti) a nízké porodnosti [Kučera]. Je také spojen se zvyšujícím se průměrným věkem. Lidé dnes, když se zeptáte na otázku, co si představují pod pojmem stárnutí populace, odpovídají: „Prostě se rodí málo dětí.“

Jak ukazují demografické prognózy, například prognóza Přírodovědné fakulty University Karlovy v Praze vzroste průměrný věk ze současných necelých 40 let na skoro 48 let v roce 2065, přičemž podíl osob ve věkové skupině nad 65 let bude činit více jak 30 % oproti současným necelým 14 %. Fenomén stárnutí působí do všech systémů (resp. oblastí) závislých na demografické struktuře obyvatel, mezi které v první řadě patří důchodový systém [Kučera].

Tabulka č. 2: Základní charakteristiky budoucího demografického vývoje

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození)						Migrace (migrační saldo)		
	Nízká	střední	vysoká	muži			ženy			(v tis. osobách)		
				nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2003	1,15	1,19	1,19	72,0	72,4	72,7	78,5	78,8	79,1	10,0	24,0	34,0
2005	1,15	1,23	1,24	72,4	72,8	73,4	78,8	79,2	79,7	9,2	22,8	31,4
2010	1,19	1,34	1,37	73,4	74,1	74,9	79,7	80,3	81,0	7,0	20,0	25,0
2020	1,32	1,51	1,58	75,4	76,5	77,6	81,3	82,4	83,4	10,0	24,9	34,1
2030	1,38	1,57	1,67	77,0	78,7	80,0	82,6	84,0	85,2	10,2	25,9	37,3
2040	1,43	1,61	1,74	78,4	80,4	81,8	83,6	85,4	86,7	10,2	25,7	38,7
2050	1,45	1,64	1,80	79,7	82,0	83,4	84,6	86,7	88,0	10,3	25,4	39,7
2065	1,49	1,68	1,87	81,3	84,0	85,7	85,8	88,3	89,8	9,9	23,9	39,3

Pramen: B. Burcin a T. Kučera: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2003 – 2065

Stávající důchodový systém funguje na principu průběžného financování, kdy zaměstnané osoby odvádí ze svých příjmů pojistné, které se ovšem nespoří, ale slouží k financování důchodů existujících důchodců. Tento systém je v současnosti ohrožen ze dvou důvodů.

Prvním je prodlužující se střední délka života, která povede (za jinak nezměněných podmínek) k růstu průměrné doby pobírání důchodu, následně i k růstu nákladů na jednoho důchodce a tedy i k růstu celkových nákladů na důchody. A druhým je nízká porodnost, která naproti tomu vede k poklesu počtu zaměstnaných osob a tím i příjmů systému.

Proč se ale rodí méně dětí? Jednak je to nový způsob života, který přišel se změnou v roce 1989 a vnesl do života mladých lidí jiné priority. Potenciální rodiče dnes dávají přednost

kariéře a práci. Po vytvoření určitého zázemí zakládají rodinu. Například v roce 1991 měly nejvíce děti ženy ve věku 21 let, zatímco roce 2002 se tento věk posunul až na 26 let, avšak do budoucna bychom měli očekávat ještě další posun blížící se až ke 30 rokům. Druhou příčinou je pokles plodnosti z 1,86 v roce 1991 na 1,17 v roce 2002.

2. 4. Tým expertů

Na jaře roku 2004 se předsedové parlamentních politických stran dohodli, že se pokusí hledat řešení důchodové reformy společně. Byl ustanoven tzv. Tým expertů, složený ze zástupců politických stran, Ministerstva financí, Ministerstva práce a sociálních věcí a Úřadu vlády.

Koordinátorem pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě se stal Vladimír Bezděk z ČNB. Tým expertů má za úkol analýzu představ jednotlivých stran o podobě reformy stávajícího důchodového systému. A dále pak vypracování, analýzu a porovnání různých variant důchodové reformy v ČR za použití předem definovaných vstupních podmínek a vyhodnocovacích kritérií.

2. 5. Představy o budoucím systému důchodů

Každá z politických stran má svou představu o budoucím systému důchodů mírně či více lišící se od jejich politických rivalů. Podívejme se alespoň na představy čtyř velkých politických stran, které sedí v lavicích Poslanecké sněmovny.

První představa, představa ČSSD, je taková, že každý z občanů by měl svůj důchodový účet. Na něm uvidí, jakou penzi od státu dostane. Důchody by se více lišily. Jejich výše by více odpovídala tomu, kolik člověk vydělával a platil na důchod. Věk odchodu do důchodu by se zvýšil na 65 let pro muže i ženy a platit si důchodové pojištění bude v budoucnu nutné, i když je člověk nemocný nebo nezaměstnaný (dnes to za něj platí stát).

Druhá představa, představa lidovců a unionistů, je taková, že občan by měl státu odvádět méně, ale povinně by si měl spořit stanovenou část své mzdy v penzijních fondech. Pracovat se bude déle - penzi lidé získají až po 40 letech placení důchodového pojištění (dnes je to již po 25 letech) a věk odchodu do důchodu by se zvýšil na 65 let. Stejně jako strana ČSSD navrhují to, že platit si důchodové pojištění bude nutné, i když je člověk nemocný nebo nezaměstnaný.

Třetí představa, představa ODS, je, že všichni lidé by měli nárok na stejný důchod, který by byl o čtvrtinu až polovinu menší než dnešní průměr (7000 korun). Zato by ale lidé a firmy na

důchodovém pojištění platili méně – a to až o třetinu. Jiné spoření (například do fondů) bylo zcela dobrovolné. Věk odchodu do penze by se zvýšil na minimálně 65 let, možná i 67.

A čtvrtou představou, je představa KSČM o zachování dnešního systému. Věk odchodu do důchodu by se postupně prodlužil na 63 let (a to v roce 2013) a nárok na penzi by měl člověk po 25 let placení důchodového pojištění. Změna by byla v tom, že na důchod by se zaměstnanci strhávalo ze mzdy 6,5 procenta, ale zaměstnavatel by za něj platil další 21,5 procenta.

3. Samotná reforma

3. 1. Je nějaké řešení?

Jak je vidět, reforma důchodového systému je pro naši společnost potřebná jako sůl. Ale, jaká by vlastně měla být a kolik může mít řešení? V této části dokumentu se podíváme na některé jasné představy. Podívejme se na to, kolik zaplatí člověk do systému a kolik opravdu dostane.

3. 2. Sociální dávky versus výše důchodu

V obrázku č. 1 máme rozděleny sazby pojistného, které musí občan zaplatit. Jak je vidět není to částka malá, uvědomíme-li si, že je vyplácena z hrubé mzdy zaměstnance a započítáme-li do toho také to, že za zaměstnance platí pojistné ještě zaměstnavatel a přitom většina zaměstnanců o tom ani neví. Možná už to je jeden z problémů, který by se měl změnit. Aby si lidé uvědomili, kolik opravdu do systému platí a kolik se jim pak přiznává. Věřím, že by to reformu jistě urychlilo.

Obrázek č. 1: Sazby pojistného v České republice platné pro rok 2004

Sazby pojistného

Sazby pojistného z vyměřovacího základu činí:

- u organizace a malé organizace 26 %, z toho
 - = 3,3 % na nemocenské pojištění
 - = 21,5 % na důchodové pojištění
 - = 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti
- u zaměstnanců 8 %, z toho
 - = 1,1 % na nemocenské pojištění
 - = 6,5 % na důchodové pojištění
 - = 0,4 % na státní politiku zaměstnanosti
- u osob samostatně výdělečně činných 29,6 %, z toho
 - = 28 % na důchodové pojištění
 - = 1,6 % na státní politiku zaměstnanosti
 - (pokud jsou dobrovolně účastníkem nemocenského pojištění 4,4 % na nemocenské pojištění)

u osob dobrovolně účastných důchodového pojištění

= 28 % na důchodové pojištění

Pramen: http://www.cssz.cz/dalsi_pojisteni.asp#sazby

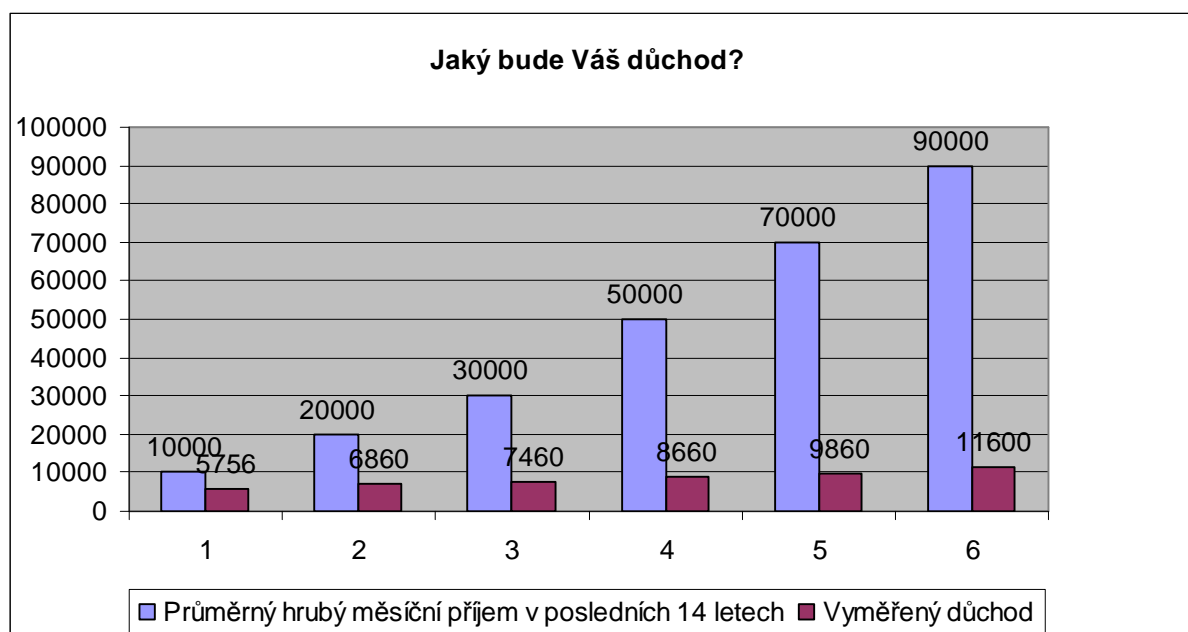
Když to porovnáme s tím, co člověk v důchodu opravdu dostane, je to přece jen k zamyšlení. A to nehovořím o tom, že se člověk důchodu vůbec nemusí dožít a peníze, které odkládal na stáří prostě zmizí. Neuvidí je ani pozůstalí. Ani nikdo jiný. To je průběžně financovaný systém. Říká se tomu mezigenerační solidarita.

3. 3. Solidarita?

Jenže co to ta solidarita vůbec je? Ve všech slovnících je slovo solidarita, které se objevuje i v zákoně, definováno jako pomoc, která je dobrovolná. Musí být dobrovolná, jinak to není solidarita. Jinak je to obyčejné daňové zatížení a žádná solidarita.

Popravdě řečeno, průběžně financovaný důchodový systém mohl fungovat ještě za Bismarcka, na počátku osmdesátých let devatenáctého století, kdy bylo v systému více pracujících než důchodců [Friedman]. V té době bylo vše dobré. Bylo málo lidí, kteří dostávali sociální dávky; byl dostatek daňových poplatníků, aby tyto dávky financovali. Tak každý platil malou sumu, která poskytovala významnou pomoc několika lidem v nouzi. Tak, jak se rozšiřovaly sociální programy, měnil se i poměr. Dnes všichni platíme z jedné kapsy a do druhé dáváme peníze. Dnes prostě nemůže průběžně financovaný systém být efektivní a spravedlivý. Můžeme si porovnat obrázek č. 1 a graf č. 1, v nich uvidíme, jaký je nepoměr mezi placením důchodového pojištění a důchodem samotným.

Graf č. 1: Jaký bude Váš důchod

Pramen: ZFP, akademie

Lidé, kteří si v České republice vydělávají více nad výší vyměřeného důchodu zaplácou. Ačkoli platili vysoké pojistné na jeho výši nárok nemají. Tomu se říká solidarita.

3. 4. Jak to vypadá jinde

Jako příklad bychom si měli vzít našeho souseda - Slovenskou republiku, kde se důchodový systém rozdělil na dvě hlavní větve. Jejich celkové sociální pojistné, které slovenští občané platí, vláda rozdělila na dva pilíře. První – povinné, do kterého se bude odvádět část do tzv. rezervního fondu, který bude spravovat stát a část bude pod dohledem penzijních fondů. Kolik procent ze mzdy pracovníků půjde kam, to bude asi v každé zemi jiné a dá se na toto téma stále diskutovat. Druhé – dobrovolné, které budou na Slovensku spravovat důchodové správcovské společnosti.

Peníze v prvním pilíři budou stále odcházet do nám známého hromadného účtu, zatímco peníze v druhém pilíři budou na tzv. individuálním účtě. Jejich rozdíl je patrný již z názvu. Na individuálním účtě člověk přesně ví, kolik má naspořeno, jakým procentem jsou jeho peníze zhodnocovány a v případě jeho nedožití se důchodu, naspořené finanční prostředky získá jeho rodina neboli pozůstalí. Zde jasně cítíme rozdíl. Buď peníze odkládám a mám je, anebo peníze odkládám a nemám je. Na Slovensku stát garantuje údajně až stoprocentní náhradu pro střadatele, jehož fond krachne. A takováto záruka přesahuje dokonce i evropské směrnice [Pertold].

Na Slovensku funguje ještě tzv. třetí pilíř dobrovolného pojištění. Kam si lidé odkládají finanční prostředky, které mají na víc. K našemu by se to dalo přirovnat k tzv. penzijním připojištěním a důchodovým pojištěním. Podobným systémem funguje ještě i pojištěním pro případ dožití.

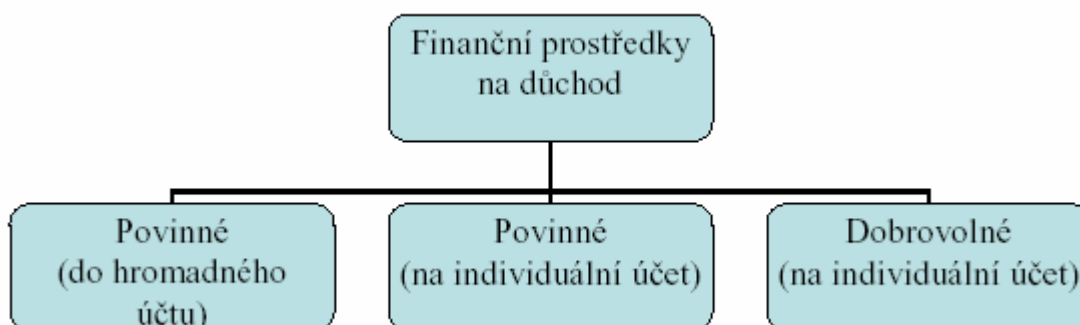
3. 5. Jak jsme na tom my

Podíváme-li se na to, jaké jsou možnosti u nás, člověk si může navíc spořit své finanční prostředky na stáří na individuální účty, na které je mu připisován státní příspěvek, anebo za určitých podmínek může uplatnit daňovou úlevu, a ještě jsou mu zhodnocovány úrokem. Podle statistik, takovýto způsob spoření na stáří využívá v České republice zhruba 35 % obyvatelstva. Přitom v EU je běžné využití až 90 % obyvatelstva.

3. 6. Tří pilířový systém

Na stáří je třeba se předem připravit. Stáří není něco, co nás z ničeho nic překvapí. A právě proto vidím výhodu v individuálních účtech, kde si člověk sám může ovlivnit výši svého příspěvku. Tří pilířový systém, jak je ukázán v diagramu č. 1, by se jistě hodil i na naši společnost.

Diagram č. 1: Jak by to mohlo vypadat?

O procentuálním vyjádření jednotlivých odvodů by se dalo hovořit. Důležitý je smysl tohoto kroku. Tento způsob by pro lidi znamenal více finančních prostředků, které budou patřit opravdu jim, popřípadě zůstanou v rodině. A na to by měli zákonodárci myslet nejvíce.

4. Závěr

Věřím, že vás tato debata trochu podnítila. S největší pravděpodobností by náš důchodový systém měl být nadále založen na povinném důchodovém pojištění a dobrovolném doplňkovém připojištění. Povinné důchodové pojištění by mělo být i nadále založeno na průběžném financování, ale budou nezbytné jeho zcela zásadní korekce vedoucí k omezování nároků ze systému. Měli bychom dát větší prostor individuálním účtům.

Důchodové pojištění by mělo směřovat k tomu, aby zabezpečilo důstojnou životní úroveň občanů ve stáří, tedy aby zabezpečovalo přiměřenou náhradu pro nízké, střední a vyšší příjmové skupiny. Dále by měl být financován ze sociálního pojištění, tedy z příjmů fyzických osob, ale rozumným krokem by mohl být dobrovolný částečný op out (částečné vystoupení ze státního důchodového systému).

Jak je z dokumentu patrné, jedním z hlavních kandidátů nového systému jsou i penzijní fondy se svými individuálními účty. Mají vybudovanou infrastrukturu, desetiletou historii působení, nízké náklady na administrativu stlačované ještě více konkurencí a lidé mají zaručeno zhodnocování svých finančních prostředků. Dokonce už i v dnešních podmínkách je zde garance ze strany státu.

5. Použitá Literatura:

- [FNM ČR] Stránky zaměřené na problematiku reformy důchodu
<http://www.reformaduchodu.cz/>
- [Freidman] Friedman, Milton: Svoboda volby, Liberální institut, Praha 1992,
ISBN: 80-85467-84-2
- [Kučera] Kučera, T. a Burcin, B.: Prognóza populačního vývoje České republiky na
období 2003 – 2065
- [Pertold] Pertold, Filip; Rysková Světlana: Slováci to risknou, Ekonom 45,
4.-10.11.2004, str. 42-43
- [Reforma] Důchodový systém – Analýza současného stavu
Internetový server reforma.cz
http://www.reforma.cz/reforma_nase/duchod/2.php
- [Zika] Zika, Martin: Stárneme, budeme mít na důchody?
Internetový server peníze.cz
<http://www2.penize.cz/info/zpravy/zprava.asp?IDP=1&NewsID=2600>